

УДК 37.091.12.011.3-051:005.336.6

ФАКТОРИ-ВПЛИВИ НА ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Євген Роздимаха

доктор філософії (PhD)

старший викладач кафедри педагогіки

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

м. Слов'янськ, Донецька область, Україна

ORCID ID 0000-0002-0158-3207

yevhen.rozdymakha@gmail.com

Микола Ананьєв

Здобувач 1 курсу третього (освітньо-наукового)

рівня вищої освіти

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

м. Слов'янськ, Донецька область, Україна

ORCID ID 0009-0007-2114-9022

i.am.nick.ua@gmail.com

Анотація. Аналіз процесів формування іміджевих стратегій педагога і факторів, що впливають на систему формування цих стратегій – існуючого соціокультурного середовища навчально-виховних закладів, психологічних і соціальних особливостей є одним з актуальних завдань сучасної педагогічної науки. Побудова адекватного іміджу педагога сприяє гармонізації навчально-виховного процесу, але для його побудови слід враховувати фактори, які впливають на заклади освіти і всі прояви навчально-виховної діяльності загалом. Для дослідження цих процесів авторами статті були проаналізовані з педагогічних позицій фактори-впливи, що існують і функціонують довкола навчально-виховних процесів взагалі і побудови іміджевих стратегій педагога зокрема. Існуючі формувальні фактори-впливи навчально-виховного процесу і їх функціонування при формуванні і здійсненні іміджевих стратегій є метою статті. Формування розуміння місця факторів-впливів, як супутніх до навчально-виховного процесу, але таких, що здійснюють на нього безпосередній вплив в системі сучасної освіти і механізму формування стратегій викладання, а також усвідомлене розуміння і врахування них має розглядатися сучасною практикуючою педагогічною спільнотою як існуючий супутній вплив, нехтування особливостями якого може значно сповільнити чи навіть унеможливити проведення продуктивного навчально-виховного процесу.

Ключові слова: імідж; навчально-виховний процес; викладач; андрагогіка; сприйняття; емпатія; психологічний вік; конгруентність; фактор-вплив.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблема формування позитивного іміджу педагога не втрачає власної актуальності через глибинний вплив процесів сприйняття постаті вчителя на засвоєння навчального матеріалу учнями. Імідж педагога безпосередньо впливає на інтенсивність і продуктивність

процесу освіти. Але через відсутність сталих традицій освіти дорослих, андрагогіки, поруч з завершеністю процесів формування особистості людини в дорослому віці формується не змінність іміджевого відображення викладача, його сталість і часто не відповідність до наявних особливостей соціокультурного середовища учнівського колективу. При цьому культура молоді є швидкозмінною, але враховується ними на когнітивному і інтуїтивному рівнях. Тому невміле позиціонування вчителя для учнів може призвести до розгортання ще гіршого сприйняття ними постаті вчителя, чим при сталому відстороненому позиціонуванні в системі «дорослий-молодий».

Сучасне молодіжне середовища в суспільних процесах приймає активну участь і виступає одним з провідних учасників через прискорені комунікативні якості і соціокультурні особливості. Молодь прагне власної реалізації, шукає свій шлях в житті, і для них поруч з освітою в суспільному житті наявні різноманітні інституції і активності для власної діяльності. А емоційна привабливість виступає не останнім фактором вибору молоддю вектору власної активності. Тому наразі назріла проблема розуміння факторів-впливів на процеси навчально-виховної діяльності, впливу на іміджеві стратегії, пошуку шляхів впровадження серед викладачів іміджевої компетентності, пошуку розуміння середовища молоді і обрання власного стилю викладання і позиціонування задля гармонізації сприйняття під час навчально-викладацької діяльності і таким чином відкидання бар'єрів і зайвих інформаційних нашарувань з метою інтенсифікації процесу освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Для поглибленого розуміння процесів навчально-виховної діяльності в аспекті аналізу впливу на нього іміджевих стратегій викладача, факторів і впливів на ці процеси було проаналізовано фактори-впливи на ці процеси, сучасні наукові дослідження і досвід роботи і взаємодії в цьому аспекті викладача в системі соціокультурних процесів навчального закладу.

Роль іміджевих стратегій як фактору, що значно впливає на навчально-вихований процес чітко розуміється науковою спільнотою. Справа в значній психологічній і соціальній ролі і складності цих процесів, тому дана проблема досліджується з різних боків. Зокрема, дослідник В. Олексенко (2015) висвітлив процеси професійного формування іміджу викладача, стратегії його побудови і функціонування, Є. Євтушенко, А. Бабошко, Д. Бушля (2016) визначили сутність і процеси формування іміджу викладача, його особливості функціонування. Проблеми іміджевих стратегій тісно пов'язані з навколишніми особливостями освітянського простору, тому варто звернутись до розгляду цих

проблем в працях сучасних науковців.

Роль процесів функціонування середовища навчального закладу, особливостей їх розвитку і змін знайшли детальне відображення в науковій літературі. Так, в дослідженні «Проблеми і потреби молодих вчителів: чому молодь покидає професію (детальна аналітика)» (2024), що розміщено на сайті Нової української школи висвітлено причини і наслідки певних кризових явищ в системі освіти, зокрема проблема зменшення кількості молодих викладачів. Дослідники І. Учитель, М. Сурякова, І. Батраченко (2021) дослідили процеси і місце вікової психології, її вплив на навчально-виховний процес і особливості, здійснили аналіз сприйняття часу дітьми різного віку на навчально-виховний процес, особливості впливу цього фактору на педагогічний процес, М. Міщенко (2021) детально висвітлив роль і місце психологічного віку і його впливу на процеси освіти, особливості різних груп в рамках цього підходу. Тобто процеси функціонування освітнього середовища, конкретні прояви знайшли суттєве відображення в дослідженні даної проблеми.

Особливості впливу різних факторів самосвідомості вчителя і учнів на процеси їх взаємодії і розгортання навчально-виховної діяльності також є у фокусі уваги педагогічної спільноти. Так, В. Бучма (2019) дослідив вплив особистісних цінностей вчителів на спілкування з учнями, процеси педагогічної взаємодії і врахування цих факторів і їх впливу, Н. Гаркавенко, С. Доскач (2023) детально дослідили проблему конгруентності як співвідношення внутрішніх і зовнішніх проявів особистості на процеси як гармонійного розвитку особистості, так і їх вплив на процеси педагогіки, І. Донець, А. Григоренко, О. Волошина, К. Штепа (2020) дослідили процеси стратегій спілкування і побудови діалогу в системі навчальних закладів задля інтенсифікації навчального процесу, Ю. Чекстере (2021) дослідив особливості емпатії, її вплив на процеси освіти і особливості набуття викладачами здатності до навичок емпатії. Таким чином фактори розуміння свідомості вчителя і учнів і їх формуючий вплив на навчально-виховний процес доволі докладно визначається як фактор, що впливає на процеси освіти.

Самосвідомість вчителя, процеси його інноваційної діяльності як складова педагогічного процесу, її особливості і місце виступають значним аспектом даної проблеми. Складність інноваційних підходів, і при цьому їх важливе завдання в умовах процесів освіти, чітко розуміється науковою спільнотою. Дослідники Д. Овсяк, Л. Рибалко (2024) висвітлили процеси стимулювання викладачів до інноваційної діяльності, складність цих процесів спонукання, С. Толочко (2020) висвітлив особливості постаті викладача-новатора в системі

освіти, його зв'язок зі студентською молоддю і їх вплив на процеси студентоцентризму, Н. Уйсімбаєва (2015) висвітлила особливості професійного самоусвідомлення вчителя, виклики і труднощі цих процесів і їх вплив на навчально-виховне середовище. Тому можна стверджувати, що як і розуміння місця професійної самосвідомості вчителя, так і його вплив на процеси інновацій в ході навчально-виховної діяльності знайшли своє відображення в науковій літературі.

На процеси гнучкості самоусвідомлення вчителів значний вплив мають різноманітні тренінги, курси підвищення кваліфікації і процеси освіти дорослих. Тому варто відзначити андрагогіку як науку про викладання для дорослих і дослідження процесів, з ними пов'язаних. Тому відзначаємо роботи О. Мельниченко (2020) і М. Наулза (1985), в яких досліджено процеси освіти дорослих, їх особливості і проблеми.

Для поглибленого розуміння місця іміджевих стратегій як значного фактору впливу на створення сприятливої атмосфери викладання слід враховувати суть молодіжних процесів, їх вплив на розуміння і сприйняття молоддю вчителів, а також проблеми і фактори, пов'язані з діяльністю викладачів, можливі причини заторможення викладацької діяльності. Вважаємо за необхідне дослідити місце і роль іміджевих стратегій викладача, факторів-впливів на ці процеси зокрема і на функціонування освітянських закладів загалом.

Метою статті є з'ясування особливостей формувальних процесів факторів-впливів щодо побудови іміджевих стратегій викладача.

Результати дослідження. Спираючись на наукові розвідки з зазначеної проблеми і сучасні наукові погляди, а також практичний досвід педагогічної діяльності, слід визначити і дослідити як процеси формування іміджевих стратегій викладачів, так і комплекс супутніх процесів, які безпосередньо впливають на взаємини вчителя і учнів, їх вплив на формування і сприйняття іміджу в системі навчально-виховної діяльності.

Стосовно розуміння іміджевих стратегій варто визначити, яке місце і які вияви має імідж в навчально-виховній діяльності. На думку В. Олексенко, імідж будь-якого об'єкта – це «не загальноприйнятий образ, який може мати звичайну оцінку (може і не мати її), образ, який може мати раціональний або емоційний характер, що виник у психіці людини – у сфері її свідомості або підсвідомості у результаті прямого сприйняття тих чи інших характеристик об'єкта, або непрямого, опосередкованого на основі сприйняття вже втіленого кимось образу через оцінку цього образу, сформованого в психіці інших людей» (Олексенко,

2015, с. 260). Тобто імідж виступає компонентою, яка сильно залежить від сприйняття. Сприйняття в свою чергу залежить від особистості того, хто сприймає і наявних обставин. Стосовно навчально-виховного процесу варто зазначити, що формування і презентація іміджевих стратегій викладачем відбувається поруч з когнітивними і соціокультурними процесами, мають стійкі взаємні впливи. І імідж викладача безпосередньо впливає на процеси освіти. Ці процеси збігаються з в цілому сталими процесами впровадження студентоцентризму, перенесення акцентів уваги з викладачів на студентів (Толочко, 2020, с. 80). І для професій у системі координат «людина-соціальна група» (до яких відносять працівників освіти) формування власного професійного іміджу є навіть більш важливим, ніж для професій «людина-людина» чи «людина-колектив» (Євтушенко, 2016, с. 631). Тобто для роботи в школі зі змінними (через велику кількість учасників і рухливими соціокультурними і емоційними процесами) колективами і їх учасниками для вчителя побудова адекватних іміджевих стратегій є запорукою мінімізації непотрібних непорозумінь і інтенсифікації навчально-виховного процесу.

В побудові власного іміджу педагог керується необхідністю грамотного ведення навчально-виховного процесу. При цьому він знаходиться під впливом як суспільних відносин, його прийнятих норм і стереотипів (як відносно системи освіти, так і життєвих орієнтирів взагалі), так власних уявлень про світ, системою оцінювання інформації в залежності від власного «Я». В цьому ракурсі важливо звернути уваги на процеси психологічного оцінювання, ведення педагогічного процесу в залежності від уявлень конкретного викладача. Це різноманітні як продуктивні процеси і уявлення – психологічно позитивні і стабільні, так і негативні чи контро продуктивні – різноманітні кризові явища особистості і суспільства. При цьому слід враховувати наявні можливості впливу на викладача з метою зміни якого стратегії поведінки. Ними можуть виступати різноманітні тренінги, курси підвищення кваліфікації. Ними може виступати система андрагогіки як освіти дорослих. Тому для розуміння супутніх процесів, що впливають на формування позитивного іміджу педагога вважається доцільним звернути увагу як на аспекти функціонування особистості педагога, так і систему соціального супроводу викладачів в системі освітянського простору і суспільства взагалі.

Побудова іміджу вчителя і процеси з ним пов'язані знаходяться під впливом низки факторів – віку вчителя, його психологічного стану. Процеси сприйняття його іміджу також залежать від низки факторів, але вже групового і індивідуального поруч зі сторонніми спостерігачами і учасниками освітнього

процесу. В цьому ракурсі важливим є висвітлення системи взаємних впливів факторів-впливів вчителя і факторів-впливів вихованця на навчально-виховний процес.

Фактор віку і вікового самоусвідомлення є важливим і помітним фактором-впливом як на учителя, так і на учнів. В дослідженні «Проблеми і потреби молодих вчителів. Чому молодь покидає професію (докладна аналітика)», що опубліковано на сайті Нової української школи зазначається про кризову ситуацію стосовно залучення молоді до викладацької професії і постійний відтік кадрів з професії. Автор наводить статистику, за якою середній вік вчителя становить 46,1 рік. З 2017–2018 до 2020–2021 навчального року частка вчителів віком до 30 років зменшилася на 32,5% (Пасько, 2024). Тобто вікова компонента дозволяє констатувати, що вихованням молоді часто займаються вже віддалені від цієї вікової категорії люди. Існує, хоча і не стійка, але відносно стала залежності сприйняття вчителя учнями в залежності від його віку. При цьому зі сторони вихованця часто спілкування з дорослими є системою засвоєння значущих критеріїв оцінки, суспільних норм і способу засвоєння знань. Тобто у спілкуванні з дорослими вихованець майже завжди перебуває в позиції підпорядкованого (Учитель, 2021, с. 82). В цьому криється суперечливий момент сприйняття – чим молодшим є викладач, то тим більше він наближається до статусу ровесника і таким чином розмивається система співвідношення підпорядкувань у відносинах учень і вчитель. Але при цьому для підлітків для виокремлення власного «Я» з поміж інших способом такого виділення є діалогове спілкування з ними.

Для дітей молодшого шкільного віку і надалі характерне сприйняття і усвідомлення сталої внутрішньої позиції. При цьому етап дорослішання за деякими класифікаціями починається в 11-12 років, і в цілому завершується приблизно в 20 років (Учитель, 2021, с. 80). Тобто в теорії може навіть співпадати з початком викладацької діяльності. В цьому аспекті основним соціальним середовищем дитини залишається школа. Для підлітка часто критичне оцінювання слів і вчинків, аналіз поведінки себе і сторонніх є проявом власної позиції. Учень прагне самостійності, але при необхідності шукає допомоги зі сторони вчителя. І вчитель в ній для дитини є одним з учасників соціального життя, але є постаттю поруч і не виступає в свідомості учня відірвано від інших учасників соціального життя. Тобто вчителю в певній мірі слід боротись за увагу учня і місце в системі його світосприйняття. Таким чином, наявна відповідність між сприйняттям віку і процесами навчально-виховної діяльності.

При цьому вікова періодизація людини не завжди залежить від наявного біологічного віку. Існує поняття психологічного віку і процеси його протікання також можна виділити як фактор-вплив на навчально-виховний процес. Психологічний вік визначається їх внутрішнім відчуттям власного віку не залежно від біологічного (Міщенко, 2021). При цьому у психологічного віку є і інший вимір, що не залежить від системи оцінки себе. Це наявний комплекс характеристик і проявів людини, за якими можна за певними критеріями віднести її до тієї чи іншої вікової психологічної категорії. І якщо самоусвідомлення і оцінка розуміння власного психологічного віку людиною може бути проявом для людини певних кризових явищ (наприклад кризи середнього віку), то комплекс наявних характеристик доволі точно може характеризувати людину за її значними проявами психологічного віку. В аспекті ж взаємодії учнів і вчителів при дуже великій різниці їхньому віку відбувається одночасне стикування двох процесів – домінування цінності майбутнього в юному віці і поруч домінування цінності минулого в дорослому і старшому віці (Міщенко, 2021). Таким чином вчитель прагне бути молодим, а учні відстоюють певні з їх зору позиції дорослості і при цьому самостійності. Але різниця наявна, і уявлення про соціокультурні прояви дорослості і молодості різні у кожного покоління. Тому при протистоянні двох самоусвідомлень можливий конфлікт і взаємне непорозуміння прагнень між учителем і учнем з позицій психологічного віку.

До факторів-впливів на формування іміджевих стратегій можна віднести і професійну і особистісну ідентифікацію вчителя. Професійна ідентифікація передбачає накопичення знань про себе, розуміння процесів розвитку себе і оточуючих обставин, самооцінку і самоаналіз на основі цих знань, наявність змінності і розвиток перетворювальної функції свідомості. В педагогічному процесі фактор самосвідомості розвивається під впливом і у зв'язку з навколишньою соціальною групою. Для вчителя такою групою може виступати його шкільна група класу, тобто в професійній діяльності на свідомість вчителя шкільний колектив здійснює значний вплив. Для адекватної професійної свідомості у зв'язку з вищезгаданою особливістю важливим постає зміна системи відносин учителя і учнів, залучення учнів до оцінювання результатів власної діяльності, безпосередня активність особистості (Донець, 2020, с. 223). Це процеси як формування комунікативних відносин при умові дійсного контакту учителя і учнів, так і певною мірою змінний іміджевий стиль. Через підлаштування під колектив змінюється фон довкола донесення інформації від учителя до учнів, засоби і способи донесення такої інформації (перцептивна

компетентність). І при цьому від заняття до заняття корегується і стиль викладання, і безпосередньо пов'язані з цим процеси іміджевих побудов. В аспекті ж професійної самоідентифікації в ракурсі комунікативних відносин учителя і учнів формується особистісне знання, тобто знання, яке передається при взаємодії учня і вчителя в процесі взаємного наслідування (Донець, 2020, с. 224). І ці процеси щільно пов'язані з іміджевими стратегіями викладача.

Конгруентність проявів поведінки викладача також виступає значним фактором-впливом на процеси розгортання викладання. Тобто від злагодженості внутрішніх проявів з зовнішніми відбувається гармонізація процесу викладання, що є проявом психологічної конгруентності (Гаркавенко & Доскач, 2023). Варто відзначити, що на відміну від емпатії конгруентність людини виявляється і проявляється абсолютно відверто.

Вивчаючи емпатію слід визначити канали її розгортання: раціональний, емоційний, інтуїтивний, установки, що сприяють емпатії, здатність до емпатії та ідентифікації в емпатії (Чекстере, 2021). При цьому ж раціональний канал емпатії характеризує спрямованість уваги викладача на сутність учня, інтуїтивний канал емпатії викладача характеризує здатність підсвідомо оцінювати учнів, емоційний канал емпатії показує здатність входити в емоційне співрозуміння учителя і учнів. Стосовно ж значного фактору впливу можна відзначити і бар'єри у спілкуванні вчителя і учнів, які безпосередньо заважають проявам конгруентності, довірливих і природних відносин між учнем і вчителем.

Дослідники відзначають шість основних бар'єрів під час навчально-виховної діяльності: бар'єр невідповідності настанов і мотивів (байдужість учнів при ентузіазмі викладача), бар'єр відсутності контакту (автономні дії вчителя без контакту з учнями), бар'єр звуження функцій педагогічного спілкування (реалізація викладачем лише інформаційно-комунікативної функції викладання), бар'єр негативної установки на академічну групу (негативна оцінка групи вчителя ще до початку взаємодії з ними), бар'єр побоювання педагогічних помилок (боязнь вчителя не відповісти на запитання учня і не знання як його оцінити), бар'єр «сліпого» наслідування (молодий викладач перехоплює і копіює стиль авторитетного педагога і не виробляє власний) (Донець, 2020, с. 224). Тому поруч з усвідомленими стратегіями побудови іміджевих і комунікативних процесів постає роль інтуїтивного розуміння іншого, тобто формування реакцій на основі наявного досвіду. Такі процеси вимагають значного досвіду, але при цьому значної гнучкості світосприйняття.

При правильних процесах емпатії і конгруентності сила впливу бар'єрів на викладання значно зменшується чи зникає взагалі, але вміння розуміння іншого

і при цьому власне гармонізація внутрішніх і зовнішніх проявів є складним завданням для внутрішньої психологічної роботи і проходить при розумінні власного «Я», тому самоусвідомлення педагога виступає важливим фактором-впливом на педагогічний процес.

Самоусвідомлення і самовдосконалення педагога є значним фактором-впливом як на його стратегії, так і формування іміджевих підходів. Погоджуємося з Н. Уйсімбаєвою (2015), що в цілому самовдосконалення є свідомим і системним процесом ініційованих самотужки змін особистості під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів розвитку. При цьому можна зазначити, що сутністю Я-концепції людини при побудові власного іміджу є наявність в самоусвідомленні тих чи інших факторів, які вибудовують іміджеві стратегії. І вони можуть значно різнитись – від авторитарного до анархічного стилів викладання, в будь якому випадку викладач так чи інакше вибудовує власний підхід до викладання, імідж. Варто розуміти, що певна концепція в самоусвідомленні буде в будь якому випадку, і ця особливість є автоматично наявною в педагогічній діяльності. Тобто учитель так чи інакше в будь якому випадку продукує власний підхід і певною мірою стиль викладання.

Самоусвідомлення людини може мати найрізноманітніші форми, тому і позитивний, і негативний вектор є проявом самоусвідомлення. А ось припрацювання самоусвідомлення з метою його самовдосконалення є вже наявним можливим завданням для педагога задля інтенсифікації і гармонізації навчально-виховного процесу. При цьому в людини наявні образи «Я-реального» і «Я-ідеального». В нашому аспекті розуміння образу «Я-ідеального» для педагога повинно мати ціннісно-смісловне наповнення. Тобто має бути наявним і усвідомленим певний образ як мета для педагога (Уйсімбаєва, 2015, с. 58-59). Тому можна зазначити, що розуміння факторів-впливів і будуть виступати факторами розуміння «Я-ідеального» для педагога як шлях до його побудови.

Після усвідомлення всіх вищезазначених факторів-впливів на викладача він може розгорнути власну інноваційну діяльність. Вона є проявом творчого і креативного рівня викладання (Овсюк & Рибалко, 2024, с. 32). Загальні компетентності викладача (ЗК), що зазначені в «Професійному стандарті на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (2021), щодо інноваційної діяльності можна особливо відзначити з позицій нашого дослідження ЗК2, ЗК3, ЗК5, ЗК6, ЗК7 (Володіння навичками критичного мислення; володіння комунікативними навичками, здатність проявляти емпатію; здатність до пошуку, обговорення та аналізу інформації з різних джерел; здатність до особистого і

професійного розвитку; здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Поруч з відповідністю зазначеним ЗК усвідомлення і припрацювання факторів-впливів на педагогічну діяльність дозволить значно інтенсифікувати освітній процес. Але при цьому при безпосередній педагогічній діяльності ці проблеми можуть бути повільними чи взагалі неможливі через небажання певних викладачів змінюватись. Це теж є стилем викладання і при певному наборі факторів (наприклад, відстороненому професіоналізмі, коли викладач ніби надто заглиблений у власний предмет може викликати повагу учнів) і це може навіть працювати на користь навчально-виховному процесу, але у більшості випадків відсутність гнучкості викладання є фактором, що перешкоджає процесу навчання і комунікації учителя і учнів. Андрагогіка, як наука про виховання дорослих проявляє адаптаційну і розвиваючу функцію. Для викладачів це є адаптацію себе і свого підходу до науки по відношенню до учнівського колективу. Тому можна відзначити фактори андрагогіки, і ними, на думку М. Наулза (1984) є готовність до самоосвіти дорослої людини і пов'язаність з соціальними завданнями, що постають перед нею, а мотивація до само змін є внутрішнім, тобто усвідомленим людиною фактом, і це розкриває усвідомленість людини, відкритості до інновацій. А андрагогіка інтегрує фактори індивідуального, творчого і особистого людини в єдине ціле (Наулс, 1984, с. 26). При цьому варто зазначити, що тоді як освіта молодших в основному передбачає більше здобуття ними знань і вмінь, то освіта дорослих передбачає вже і більше задіяння їх наявних знань і вмінь. І тут дуже важливі процеси комфортного співставлення для дорослого наявних знань і знань, що добуваються.

Отже, імідж і іміджеві стратегії в педагогіці є все ж інструментом, а не самоціллю для викладача. Тому слід розуміти і враховувати різні фактори розвитку цих процесів, але надто не захоплюватись ними і не забувати про те, що вони підпорядковані завданням як найбільшої інтенсифікації навчально-виховного процесу. Полем таких процесів є практика. Це спостереження за процесами навчально-виховної діяльності і життя інституту освіти, ревізія власних методик і переконань, постійний експеримент з різними техніками і формами викладання (Овсюк & Рибалко, 2024, с. 33). В них і проявляються робочі моменти і адекватність в тому числі і іміджевих стратегій. А викладач-інноватор сам є їх активним користувачем, пропагує, досліджує і впроваджує нові сенси, які ним досліджуються. Тому усвідомленість власних стратегій викладання, до яких іміджеві побудови входять як складова стратегії діяльності, є необхідним фактором діяльності викладача.

Висновки. В ході навчально-виховної діяльності значним формуючим елементом виступає адекватний імідж викладача. Адекватність передбачає відповідність соціокультурному контексту епохи і соціальної групи і постійний моніторинг відповідності інформації до контексту. При цьому довкола навчально-виховної діяльності, відносин учителя і учнів і процесів взаємного розгортання іміджевих стратегій функціонують фактори-впливи. Вони носять формуючий і адаптаційний характер, але при невідповідності стратегій поведінки і спілкування і факторів-впливів на цьому тлі може виникати конфлікт, і при нерозумінні сутності якого він може мати значні руйнівні наслідки. До факторів-впливів можна віднести проблеми вікової психології взагалі і психологічного віку зокрема, проблему конгруентності проявів особистості і здатності до емпатії, проблему професійного усвідомлення себе викладачем і процес самоусвідомлення себе викладачем, готовності до самовдосконалення. Ці процеси можуть протікати одночасно і становлять таким чином складну систему. Вчитель має мати гармонійність внутрішніх і зовнішніх проявів і способів спілкування і ведення навчально-виховної діяльності (конгруентність), але працюючи в системі «людина-соціальна група», має взаємодіяти з ними і підлаштовувати власні методики викладання до потреб учня (перцептивна компетентність), тобто мати внутрішнє глибинне само розуміння і професійну самосвідомість. Професійна самосвідомість викладача складається з розуміння себе і учнівської групи і процесів рефлексії, вміння вправно проводити навчальний процес. А для розуміння групи він має враховувати наявне соціокультурне середовище і при необхідності здійснювати його корекцію. В такому ракурсі імідж постає інструментом авторитету вчителя задля делегації таким чином йому так би мовити прав у свідомості учнів на виховання і навчання. Таким чином, певні можливі бар'єри між учителем і учнями можуть зніматись, проте це може бути складним процесом через невідповідність соціокультурних середовищ старшого і молодшого поколінь, конфлікту молоді і дорослих. Тому, щоб нівелювати такий конфлікт вчитель як направляючий процесів викладання сам має бути відкритим до рефлексії і змін (процеси андрагогіки). І відкритість до інновацій і самоаналіз є теж проявом стилю викладача. Тому врахування факторів-впливів на процеси викладання взагалі і побудови іміджевих стратегій зокрема є важливим моментом для розуміння викладацькою спільнотою.

Серед перспективних напрямків подальшого вивчення даної проблеми можна відзначити висвітлення співвіднесення іміджевих стратегій і соціокультурного середовища молоді; помилки і їх наслідки при побудові не

адекватних до конкретних умов освітнього закладу і особливостей молоді проявів іміджу викладача. Також перспективними вбачається конкретне дослідження сприйняття молоддю тих чи інших проявів іміджу викладача, пошук і теоретичне обґрунтування нових факторів-впливів, що впливають на процеси побудови іміджевих стратегій викладачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бакаленко, О. А. (2019). Особливості сприйняття часу дітьми різного віку : теоретичний аналіз. *Теорія і практика сучасної психології*, 6, Т. 2, 15–20. DOI: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.6-2.3>
2. Бучма, В. В. (2019). Роль особистісних цінностей вчителів у становленні діалогічного спілкування з учнями підліткового віку. *Аксіогенез обдарованої особистості: стратегії емпіричного дослідження : тези доповідей VIII науково-практичного семінару*. Київ, С. 13–14. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/lpo/>
3. Гаркавенко, Н. В. & Доскач, С. С. (2023). Конгруентність як розуміння емоційного стану особистості у процесі спілкування. *Габітус : психологія особистості*, 45, 121–127. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6972>
4. Донець, І. М., Григоренко, А. С., Волошина, О. В. & Штепа, К. В. (2020). Діалогізація педагогічної взаємодії як умова розвитку професійної спрямованості студентів медичного вузу. *Актуальні проблеми сучасної медицини*, Т. 20, 2 (70), 221–226. DOI: <https://doi.org/10.31718/2077-1096.20.2.221>
5. Євтушенко, Г. В., Бабошко, А. І. & Бушля, Д. І. (2016). Імідж сучасного викладача: сутність та особливості формування. *Вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*, 11, 630–634.
6. Мельниченко, О. В. (2020). Андрагогічні принципи освіти дорослих та забезпечення якості неперервної педагогічної освіти. *Педагогічна освіта : Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 33, 24–30. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2020.33.3>
7. Міщенко, М. (2021). Досвід застосування методики дослідження психологічного віку в Україні : вплив психологічного віку на соціально-політичні орієнтації. *Разумков центр, Соціологія*, URL: <https://razumkov.org.ua/statti/dosvid-zastosuvannia-metodyky-doslidzhennia-psykhologichnogo-viku-v-ukraini-vplyv-psykhologichnogo-viku-na-sotsialnopolitychni-orientatsii>
8. Овсяк, Д. Р. & Рибалко, Л. С. (2024). Стимулювання інноваційної діяльності викладача вищої школи. *Імідж сучасного педагога*, 1(214), 31–36. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1\(214\)-31-36](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1(214)-31-36).
9. Олексенко, В. П. (2015). Формування професійного іміджу сучасного вчителя. *Проблеми освіти*, 84, 258–263.
10. Пасько, І. (2024). Проблеми і потреби молодих вчителів : чому молодь покидає професію (докладна аналітика). *Нова українська школа*, URL: <https://nus.org.ua/articles/problemy-j-potreby-molodyh-uchyteliv-chomu-molod-pokydaye-profesiyu-dokladna-analytika/>
11. Про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 23.03.2021 № 610. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy%20vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf
12. Толочко, С. В. (2020). Викладач-інноватор як організатор учінневої діяльності в умовах студентоцентрованого навчання. *Наукові записки. Педагогічні науки*, 189, 79–84.
13. Уйсімбаєва, Н. В. (2015). Розвиток самосвідомості майбутнього вчителя як

передумова ефективності його самовдосконалення. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(30), Issue: 59, 58–61.

14. Учитель, І. Б., Сурякова, М. В. & Батраченко, І. Б. (2021). *Вікова та педагогічна психологія*: Навч. посібник [електронне видання]: Дніпро: Середняк Т. К. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/4470>

15. Чекстере, Ю. А. (2021). Емпатія як складова педагогічної культури педагога. *Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*, URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84274362.pdf>

16. Knowles, M. S. (1984). *Andragogy in Action. Applying Modern Principles of Adult Learning*. San-Francisco: Jossey-Bass, 144 p.

FACTORS INFLUENCING PROCESSES OF FORMING A TEACHER'S POSITIVE IMAGE AS COMPONENTS OF PEDAGOGICAL ACTIVITY

Yevhen Rozdymakha

Doctor of Philosophy (PhD),
Senior Teacher of the Department of Pedagogy
SHEI “Donbas State Pedagogical University”,
Sloviansk, Donetsk region, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-0158-3207
yevhen.rozdymakha@gmail.com

Mykola Ananiev

PhD student
SHEI “Donbas State Pedagogical University”,
Sloviansk, Donetsk region, Ukraine
ORCID ID 0009-0007-2114-9022
i.am.nick.ua@gmail.com

Abstract. Analysis of the processes of formation of teacher's image strategies and factors affecting the system of formation of these strategies – the existing socio-cultural environment of educational institutions, psychological and social features is one of the urgent tasks of modern pedagogical science. Building an adequate image of a teacher contributes to the harmonization of the educational process, but for its construction one should take into account factors that affect educational institutions and all manifestations of educational activity in general.

To study these processes, the authors of the article analyzed from a pedagogical standpoint the factors-influences that exist and function around educational processes in general and the construction of teacher image strategies in particular. Existing formative factors-influences of the educational process and their functioning in the formation and implementation of image strategies are the purpose of the article. The formation of an understanding of the place of influencing factors as concomitant to the educational process, but those that exert a direct influence on it in the system of modern education and the mechanism of formation of teaching strategies, as well as the conscious understanding and consideration of them should be considered by the modern practicing pedagogical community as an existing concomitant influence, neglecting the features of which can significantly slow down or even make it impossible to carry out a productive educational process.

The problem of forming a positive image of a teacher does not lose its relevance due to the deep influence of the processes of perception of the teacher's figure on the students' assimilation of

educational material. The image of the teacher directly affects the intensity and productivity of the educational process. But due to the lack of stable traditions of adult education, andragogy, along with the completion of the processes of the formation of a person's personality in adulthood, the teacher's image reflection, its stability and often non-compliance with the existing features of the socio-cultural environment of the student body, is formed. At the same time, the culture of young people is fast-changing, but it is taken into account by them at the cognitive and intuitive levels. Therefore, the inept positioning of the teacher for the students can lead to the development of an even worse perception of the figure of the teacher by them, than with permanent detached positioning in the "adult-young" system.

Key words: image; educational process; teacher; andragogy; perception; empathy; psychological age; congruence; influence factor.

REFERENCES

1. Bakalenko, O. A. (2019). Osoblyvosti sprynjattja chasu ditjmy riznogho viku : teoretychnyj analiz [Peculiarities of time perception by children of different ages: theoretical analysis]. *Teorija i praktyka suchasnoji psykhologhiji*, 6, T. 2, 15–20. DOI: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.6-2.3> [in Ukrainian].
2. Buchma, V. V. (2019). Rolj osobystisnykh cinnostej vchyteliv u stanovlenni dialoghichnogho spilkuvannja z uchnjamy pidlitkovogho viku [The role of teachers' personal values in the formation of dialogic communication with adolescent students]. *Aksioghenez obdarovanoji osobystosti: strateghiji empirychnogho doslidzhennja : tezy dopovidej VIII naukovy-praktychnogho seminaru*. Kyjiv, P. 13–14. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/lpo/3> [in Ukrainian].
3. Gharkavenko, N. V. & Doskach, S. S. (2023). Konghruentnistj jak rozuminnja emocijnogho stanu osobystosti u procesi spilkuvannja [Congruence as an understanding of the emotional state of an individual in the process of communication]. *Ghabitus : psykhologhija osobystosti*, 45, 121–127. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6972> [in Ukrainian].
4. Donecj, I. M., Ghryghorenko, A. S., Voloshyna, O. V. & Shtepa, K. V. (2020). Dialoghizacija pedaghoghichnoji vzajemodiji jak umova rozvytku profesijnoji sprjamovanosti studentiv medychnogho vuzu [Dialogization of pedagogical interaction as a condition for the development of the professional orientation of students of a medical university]. *Aktualjni problemy suchasnoji medycyny*, T. 20, 2 (70), 221–226. DOI: <https://doi.org/10.31718/2077-1096.20.2.221> [in Ukrainian].
5. Jevtushenko, Gh. V., Baboshko, A. I. & Bushlja, D. I. (2016). Imidzh suchasnogho vykladacha: sutnistj ta osoblyvosti formuvannja [The image of a modern teacher: the essence and peculiarities of formation]. *Visnyk Mykolajivsjkogho nacionaljnogho universytetu imeni V. O. Sukhomlynsjkogho*, 11, 630–634. [in Ukrainian].
6. Meljnichenko, O. V. (2020). Andraghoghichni pryncypy osvity doroslykh ta zabezpechennja jakosti neperervnoji pedaghoghichnoji osvity [Andragogical principles of adult education and ensuring the quality of continuous pedagogical education]. *Pedaghoghichna osvita : Teorija i praktyka. Psykhologhija. Pedaghoghika*, 33, 24–30. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2020.33.3> [in Ukrainian].
7. Mishhenko, M. (2021). Dosvid zastosuvannja metodyky doslidzhennja psykhologhichnogho viku v Ukrajinі : vplyv psykhologhichnogho viku na socialjno-politychni orijentaciji [The experience of applying the psychological age research methodology in Ukraine: the influence of psychological age on socio-political orientations]. *Razumkov centr, Sociologhija*, URL: <https://razumkov.org.ua/statti/dosvid-zastosuvannia-metodyky-doslidzhennia-psykhologhichnogo-viku-v-ukraini-vplyv-psykhologhichnogo-viku-na-sotsialnopolitychni-orientatsii> [in Ukrainian].
8. Ovsjuk, D. R. & Rybalko, L. S. (2024). Stymuljuvannja innovacijnoji dijajlnosti

vykladacha vyshhoji shkoly [Stimulation of the innovative activity of the teacher of the higher school.]. *Imidzh suchasnogho pedagogha*, 1 (214), 31–36. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1\(214\)-31-36](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1(214)-31-36) [in Ukrainian].

9. Oleksenko, V. P. (2015). Formuvannja profesijnogho imidzhu suchasnogho vchytelja [Formation of the professional image of a modern teacher]. *Problemy osvity*, 84, 258–263. [in Ukrainian].

10. Pasjko, I. (2024). Problemy i potreby molodykh vchyteliv : chomu molodj pokyduje profesiju (dokladna analityka) [Problems and needs of young teachers: why young people leave the profession (detailed analysis)]. *Nova ukrajinsjka shkola*, URL: <https://nus.org.ua/articles/problemy-j-potreby-molodyh-uchyteliv-chomu-molod-pokydaye-profesiyu-dokladna-analilyka/> [in Ukrainian].

11. Pro zatverdzhennja profesijnogho standartu na ghrupu profesij “Vykladachi zakladiv vyshhoji osvity” : [On the approval of the professional standard for the group of professions “Teachers of higher education institutions”]. Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torghivli ta siljskogho ghospodarstva vid 23.03.2021 610. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf [in Ukrainian].

12. Tolochko, S. V. (2020). Vykladach-innovator jak orghanizator uchinnevoji dijajnosti v umovakh studentocetrovanogho navchannja [The teacher-innovator as an organizer of student activities in the conditions of student-centered learning]. *Naukovi zapysky. Pedagoghichni nauky*, 189, 79–84. [in Ukrainian].

13. Ujsimbajeva, N. V. (2015). Rozvytok samosvidomosti majbutnjogho vchytelja jak peredumova efektyvnosti jogho samovdoskonalennja [The development of self-awareness of the future teacher as a prerequisite for the effectiveness of his self-improvement]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (30), Issue: 59, 58–61. [in Ukrainian].

14. Uchytelj, I. B., Surjakova, M. V. & Batrachenko, I. B. (2021). *Vikova ta pedagoghichna psykhologhija* [Age and pedagogical psychology]. Dnipro : Serednjak T. K. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/4470> [in Ukrainian].

15. Chekstere, Ju. A. (2021). Empatija jak skladova pedagoghichnoji kuljturey pedagogha [Empathy as a component of the teacher’s pedagogical culture]. *Instytut psykhologhiji im. Gh.S. Kostjuka NAPN Ukrajiny*, URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84274362.pdf> [in Ukrainian].

16. Knowles, M. S. (1984). *Andragogy in Action. Applying Modern Principles of Adult Learning*. San-Francisco: Jossey-Bass, 144 p.

Матеріали надійшли до редакції
03.05.2024 р.